

**Еврипид, Алкестида, Елена, Споулавениот Херакле.
Препев од старогрчки и коментари: Даница
Чадиковска. Евро-Балкан Пресс, 2003.**

Даниела Тошева
Студент на постдипломски студии
Институт за Класични Студии
Филозофски факултет, Скопје

Состојбата со преводите на античките драми, или, поконкретно на античките трагедии во нашево поднебје е на завидно ниво; имено, во превод на македонски јазик го имаме целокупното сочувано творештво на трагедиографите Ајсхил и Софокле, а што се однесува до преводите на Еврипидовите трагедии, досега на македонски јазик се преведени десет од осумнаесетте зачувани трагедии. Оваа бројка се зголеми со излегувањето од печат на преводите на *Алкестида*, *Елена* и *Споулавениот Херакле* од Даница Чадиковска, а во издание на Евро-Балкан Прес. Се разбира, она што нам ни останало од овој трагедиограф е само ронка во однос на неговото целокупно творештво, кое според некои извори е 88 трагедии, но веројатно е дека тој број бил поголем. Еврипид станува најпопуларен хеленски трагедиограф *post mortem*. Неговата творечка праксис била навистина плодна, но тој победил само четири пати на трагичките натпревари и еднаш постхумно.

Во *Алкестида*, Еврипид ја обработува митската приказна за Адмет, кралот на Фера, чијашто судбина била да умре затоа што на денот на својата венчавка заборавил да ѝ жртвува на божицата Артемида. Желбата на Адмет за живот е толку голема што неговата жена Алкестида, трагичкиот лик во драмата, решава да умре таа наместо Адмет. Во драмата учествива и Херакле, вообичаениот лик во сатирска драма, со сите оние особини што ги има во неа. Ако се земе во предвид поделбата на Аристотел во *Поетика* на трагедиите според правецот на движење на среќата, *Алкестида* и *Елена* би припаѓале на послабиот вид трагедии – διπλή τραγωδία (двојна трагедија), затоа што имаат среќен крај; имено, завршуваат добро за добрите, а лошо за лошите.

Она што е типично за Еврипид е изменувањето на митот или се служи со помалку познатата верзија, како што е случајот со трагедијата *Елена*, чија изведба била 412 година (не е познато со кои трагедии била изведувана), а која му припаѓа на тројанскиот циклус. Имено, Елена, жената што е повод за тројанската војна, во трагедијата на Еврипид воопшто не е виновна за тоа. Елена, за време на војната се наоѓа на островот Фарос, чекајќи го својот маж, а тоа што го гледале во Троја било само привид пратен од боговите. Елена во Еврипидовата драма е доблесна жена, не е онаа прељубничка што ни' е позната од *Илијада*. Друга особеност на Еврипидовото творештво што е употребена во оваа драма е θεός από τῆς μηχανῆς (*deus ex machina*), односно појава на некое божество на крајот од драмата што ја разрешува нерешливата ситуација. Според Аристотел, дејството на трагедијата треба да се разреши само од себе, а не да се чека интервенција од некое божество.

Кога станува збор за драмата *Споулавениот Херакле* тогаш со право Еврипид го заслужува епитетот најтрагичен од поетите (τραγικώτατος τῶν ποιητῶν), како што го нарекува Аристотел во *Поетика* заради правецот во кој се одвива дејството: од среќа во несреќа. Се претпоставува дека нејзината изведба била *circa* 417 година, но не е познато со кои трагедии претставувала трилогија. Имено, Херакле, трагичкиот лик во драмата, го фаќа лудило и си ги убива децата (казна од Хера), но лудилото како причина за страдањето кај Еврипид се објаснува како човечка слабост, а не како одраз на божјата сила.

Една од обврските на преведувачот на книжевно уметничко дело пишувано во метар е да го запази автентичниот метар. Вообичаениот метар на хеленската драма е јамбскиот триметар и поретко трохејскиот тетраметар. Авторот на преводот на *Алкестида*, *Елена* и *Споулавениот Херакле* доследно го пренел автентичниот метар во македонскиот превод на оригиналот, без притоа да се наруши смислата или автентичноста на структурата.

Доблеста на добриот превод се состои и во грижливоста на авторот на преводот да му го доближи текстот на современиот и понеупатен читател во хеленската книжевност со коментарите во текстот во вид на белешки, во кои се објаснуваат имињата на некои хеленски божества, херои или на топонимите и обичаите.

Поделбата на трагедиите е направена според античката поделба на Аристотел: пролог, епизодни делови и ексод, наспроти практиката на некои преведувачи да ја користат современата поделба на драмите во чинови. Авторката на препенот се држи до обележувањето на стиховите во трагедиите што овозможува подобра прегледност на текстот.

Речиси сите препеви на античките трагедии на македонски јазик се направени од Даница Чадиковска, чии препените треба да се пример за тоа како се прави препен на хеленска драма без да се наруши автентичноста на метарот и смислата.